

TERMENI GEOGRAFICI POPULARI „ÎNZESTRAȚI” CU ATRIBUTE OMENEȘTI

Iustina Burci

Cercet. șt. II, dr., ICSU „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, Academia Română

Abstract: Most of the place names are based, from the lexical-grammatical point of view, on nouns, which denominate things, beings, natural phenomenon or abstract notions. Nonetheless, less numerous than these, the adjectives occupy an important position in the structure of the toponyms, being the ones that confer individuality, especially the micro-toponyms. This is the reason for which, in the present study, there are analysed a series of determiners – borrowed from the human register – which appear in the toponymy from Oltenia.

Keywords: toponymy, adjective, borrowing, structure, frequency

Numele de locuri provin, în proporție covârșitoare, din substantive¹ care denumesc lucruri, ființe, fenomene ale naturii sau noțiuni abstracte. Spre deosebire de substantive, adjectivele sunt mai puțin numeroase în acest domeniu; ele au, în schimb, „atuul” că pot valorifica „într-o mai mare măsură imaginația și creativitatea”² denominatorilor, fiind înzestrate cu un caracter mai expresiv, plasticizant și revelatoriu în reprezentarea, la nivel semantic, a mediului geografic în care ne desfășurăm existența. Diversitatea trăsăturilor fizice ale celui din urmă, care trebuie numite, îi și permite, de altfel, spiritului uman, să-și exprime starea interioară în legătură cu aceste particularități, prin utilizarea mijloacelor lingvistice, între aceste mijloace adjectivul fiind cel care descrie, califică și cuantifică.

În toponimie, adjectivului îi revine cel mai adesea ipostaza de determinant în structuri compuse, în care determinatul, reprezentat în special de forme geografice naturale (ape, bălți, coaste, dealuri, drumuri, gârle, gropi, grădini, fântâni, izvoare, păduri, poieni, văi etc.) și mai puțin de așezări umane (părți de sate, sate) este „poreclit” după aceleași criterii ca și semenii noștri, și anume, în funcție de caracteristicile pe care le prezintă fiecare. Acestea vizează aspecte universale, precum:

- 1) dimensiunea, observată tridimensional: pe orizontală / pe verticală / în adâncime: *Apa Mare, Balta Lungă, Calea Lată, Coasta Înaltă, Crucea Groasă, Padina Adâncă, Poiana Mică, Pădurea Îngustă, Piatra Strâmtă, Pârâu Scurt, Piscu Subțire* etc.;
- 2) cromatică: *Apa Albă, Apa Verde, Balta Neagră, Podu Roșu, Piatra Bălțată, Piatra Vânăță, Plopii Argintii, Valea Galbenă* etc.;
- 3) forma: *Piatra Plată, Piscu Ascuțit, Piscu Drept, Poiana Rotundă, Poteca Șerpuită* etc.;
- 4) gustul: *Apa Dulce, Apa Rece, Apa Sărată, Piatra Acră, Valea Amară* etc.;
- 5) aspectul: *Apa Împuțită, Apa Limpede, Balta Stătută, Valea Tulbure, Valea Nisipoasă, Valea Smercioasă* etc.;
- 6) posesorul: *Apa Frătească, Apa Mircească, Bunaru Crăciunesc, Coasta Lăzărească, Codru Nănesc, Conacu Brâncovenesc, Dosu Negoitesc, Pădurea Dobrească, Pădurea Vlădicească, Valea Călugărească* etc.;

¹ Toponimele în a căror alcătuire apar numerale (*La Trei Hotare, Trei Scaune, Peștera cu Patru Uși, Ulmii ai Doi* etc. – am tratat acest subiect în articolul *Structuri toponimice cu numerale*, publicat în „Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică”, Craiova, Editura Universitaria, 2013, p. 34-41) ori verbe (*Piatra de să Clănțâne, Dealu de Sună*) beneficiază, în DTRO (vezi infra), de prezențe extrem de reduse.

² Adelina Emilia Mihali, *Valențe semantice ale adjectivelor în structura numelor comerciale* http://www.upm.ro/ccv/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-118.pdf (sait accesat la data de 5.05.2014).

7) etnia: *Cîbanu Nemțesc, Crivina Românească, Coasta Ungurească, Crucea Nemțească, Pârâu Rusesc* etc.;

8) poziția socială: *Brazda Împărătească, Crovu Moștenesc, Drumu Boieresc, Cârcea Megieșească, Peștera Boierească, Piscu Domnesc, Poiana Hoțească* etc.;

9) utilitatea: *Drumu Comunal, Drumu Forestier, Drumu Județean, Drumu Principal, Pădurea Comunală, Punctu Agronomic, Punctu Topografic* etc.;

10) vegetația înconjurătoare: *Balta Păpuroasă, Poiana Feregoasă, Pădurea Măluroasă, Pârâu Păltinos* etc.

În alte cazuri, determinantul³ singularizează obiectele din teren din perspectiva anumitor întâmplări/situații în centrul cărora ele s-au aflat, la un moment dat, prin modul în care acționează asupra lor oamenii ori prin prisma unor trăsături fizice care le lipsesc altor forme geografice din peisajul proxim. Denumirile de acest tip sunt numeroase și, în același timp, interesante prin povestea pe care o pot spune despre istoria (de cele mai multe ori uitată) a locului: *Braniștea Sădită, Calea Antică, Cracu Cumpărat, Crucea Rezemată, Crucea Trăsnită, Culmea Afumată, Dealu Stricat, Parchetu Zidelnic, Pădurea Închisă, Pădurea Stinsă, Pădurea Semănată, Piatra Cuptorită, Piatra Înlănțuită, Piatra Lespezită, Piatra Scrisă, Piscu Înfurcit, Piscu Pârilit* etc.

O altă serie de adjective⁴ utilizate în toponimie a fost împrumutată din registrul uman; astfel, multe dintre obiectele geografice au fost învestite cu trăsături fizice și psihice, ori cu stări care le sunt specifice oamenilor. Despre acestea vom vorbi în cele ce urmează, bazându-ne în demersul nostru pe inventarul numelor de locuri din regiunea Olteniei⁵. Primul dintre criteriile de ordonare a informației este cel alfabetic. Iată materialul:

bătrân/ă: *Aria Bătrână [GJ, MH, VL], Balta Bătrână [Ot], Braniștea Bătrână [DJ], Bucura Bătrână [MH], Calea Bătrână [VL], Calea cea Bătrână [DJ], Casa Bătrână [GJ, MH, VL], Ceru Bătrân [DJ], Coasta Bătrână [GJ], Cracu Bătrân [GJ], Curătura Bătrână [MH], Dealu Bătrân [DJ, GJ, MH], Dealu ăl Bătrân [GJ], Drumu Bătrân [GJ], Drumu ăl Bătrân [MH], Fagu Bătrân [VL], Fântâna Bătrână [GJ, MH, VL], Gârla Bătrână [DJ], Grădina Bătrână [GJ], Hotaru cel Bătrân [VL], Jiana Bătrână [MH], Legiuirile Bătrâne [DJ], Lipovu Bătrân [DJ], Lotu al Bătrân [MH], Măgura Bătrână [DJ], Moșia Bătrână [DJ], Ograda Bătrână [VL], Ostrovu Bătrân [DJ], Padina Bătrână [MH], Pădurea Moșia Bătrână [DJ], Pădurea Bătrână [DJ, VL], Piatra Bătrână [DJ, MH], Piatra cea Bătrână [DJ], Piscu Prunilor Bătrâni [GJ], Piscu cu Stâna Bătrână [VL], Pivnița Bătrână [GJ], Pârâu Fântânii Bătrâne [GJ], Pârâu Bătrân [GJ], Podu de la Gârla Bătrână [DJ], Poteca Rasicului Bătrân [DJ], Poteca Bătrână [OT], Prunii Bătrâni [GJ, VL], Prunii ai Bătrâni [GJ, VL], Purcărețele lui Manul cel Bătrân [GJ], Ograda Bătrână [VL], Ostrovu Bătrân [DJ], Rasicu Bătrân [DJ], Roșia Bătrână [MH], Satu Bătrân [GJ], Satu cel Bătrân [MH], Siliștea Bătrână [DJ], Stanca Bătrână [GJ], Stâna Bătrână [VL], Stejaru Bătrân [MH], Sub Drumu Bătrân [VL], Ulița Satului Bătrân [GJ], Ulmul cel Bătrân [VL], Vadu Bătrân [GJ, VL], Vadu Bistriței celei Bătrâne [VL], Valea Balta Bătrână-Lungă [OT], Valea Via Bătrână [VL], Valea Bătrână [DJ, GJ, Mh, VL], Valea Bătrână Lungă [Ot], Valea Seaca Bătrână [DJ], Valea Vadu Bătrân [DJ], Via Bătrână [GJ, MH, VL], Viile Bătrâne [DJ, GJ, MH, OT, VL], Zegaia Bătrână [MH];*

bătut: *Crângu Bătut [OT];*

³ În multe cazuri un adjectiv provenit din participiu.

⁴ Aceste calificativele și-au schimbat, în unele cazuri, categoria gramaticală, migrând, prin substantivare, din clasa designanților în aceea a designațiilor. Dacă avem în vedere funcția pe care o îndeplinesc în toponimie aceste adjective „convertite”, atunci vom constata că cele mai multe sunt *toponime* – *Bătrân* [deal c. Broșteni-MH], *Bătrâna* [sat-DJ, vale-GJ], *Bătrânu* [sat-DJ, viroagă-DJ, deal-GJ], *Frumoasa* [câmpie-DJ, coastă, munte, pârâu-GJ, poiană-VL], *Frumosu* [baltă, loc, pădure-DJ, apă, munte-GJ], *Frumușel* [sat-GJ], *Frumușelu* [pârâu-GJ], *Frumușica* [fântână, vale-VL], *Frumușița* [sat-DJ, loc-VL], *Huiduitu* [sat-VL, teren arabil-VL], *Nebuna* [vale-DJ, baltă, sat, comună, moșie-DJ]⁴, *Mohorâta* [pădure-GJ], *Mohorâtu* [deal-GJ], *Puturosu* [Pârâu-VL], *Urâtu* [pârâu, pisc-GJ, deal-MH], *Viul* [deal, pârâu-GJ], *Viulețu* [pârâu-GJ], *Vadu Bătrânei* [vale-DJ] și numai câteva au devenit *antroponime* – *Pădurea lu Bătrân* [pădure-GJ], *Pivnițele Bătrânilor* [loc-DJ], *Teiu Bătrâncelor* [tei-GJ]. Altele, de asemenea în număr foarte mic, au rămas la statutul de *nume comun*: *Scoaba Binelui* [loc-GJ], *Pârâu Naltei* [pârâu-GJ].

⁵ Exemplele au fost extrase din *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (coordonator Gh. Bolocan), vol. I (A-B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 și urm.

beată: *Fântâna Beată* [DJ];
bogat: *Linia Bogată* [MH], *Pârâu Bogat* [GJ], *Valea Bogată* [DJ];
bun: *Cracu al Bun* [MH], *Gura Văii Bune* [MH], *Obârșia Văii Bune* [VL], *Piscu ăl Bun* [GJ], *Pârâu cel Bun* [VL], *Valea Bună* [DJ, VL];
căciulată: *Poiana Căciulată* [GJ];
ciung: *Cracu Ciung* [GJ];
ciunt: *Gruiu ăl Ciunt* [VL];
cocoșată: *Salcia Cocoșată* [DJ], *Turuga Cocoșată* [GJ];
deșelat: *Cracu ăl Deșelat* [MH];
frumos/frumoasă: *Coasta Frumoasă* [GJ], *Cracu Frumos* [GJ], *Crângu Frumos* [DJ], *Culmea Frumoasă* [GJ], *Fagu Frumos* [VL], *Fața Frumoasă* [VL], *Fântâna Frumoasă* [DJ, MH], *Fruntea Frumoasă* [GJ], *Gruiu Frumos* [GJ], *Izvoarele Frumoase* [MH], *Izvoru Frumos* [MH VL], *Pădurea Frumoasă* [GJ, VL], *Peștera Frumoasă* [GJ], *Piscu Frumos* [GJ, VL], *Pârâu Frumos* [GJ, VL], *Poiana Frumoasă* [GJ, VL], *Valea Frumoasă* [GJ], *Zăvoiu cel Frumos* [GJ];
furișat: *Gruiu Furișat* [GJ];
grasă: *Poiana Grasă* [GJ];
gușat: *Fagu Gușat* [GJ];
împușcată: *Crucea Împușcată* [DJ, VL], *Cuca Pușcată* [MH], *Păru Împușcat* [MH], *Piatra Împușcată* [MH];
înalt/ă: *Cerdacu Înalt* [MH], *Ceru Înalt* [GJ], *Chicira a Înaltă* [GJ], *Cioaca Înaltă* [DJ, GJ, M, OT, VL], *Ciutura lu Ion ăl Nalt*⁶ [GJ], *Ciutura Înaltă* [DJ], *Cârligu Înalt* [VL], *Coasta Înaltă* [DJ, GJ, MH, OT, VL], *Cotu Înalt* [VL], *Cracu Înalt* [GJ], *Crucea Înaltă* [DJ, GJ, MH, OT], *Cuca Înaltă* [DJ, GJ, MH, VL], *Cuca cea Înaltă* [DJ, GJ, MH, OT, VL], *Cucuiu ăl Nalt* [MH], *Cula Înaltă* [GJ], *Cula a Înaltă* [GJ], *Dealul ăl Nalt* [GJ, VL], *Dealul cel Înalt* [GJ], *Dealul Înalt* [DJ, MH, VL], *Dâlma Înaltă* [GJ], *Fața Înaltă* [GJ, MH], *Fântâna Înaltă* [DJ, OT], *Fântâna Naltă* [DJ, MH, OT], *Fântânile Nalte* [MH], *Foișoru ăl Nalt* [GJ], *Frasinu Înalt* [VL], *Gâldău Înalt* [DJ], *Gorunu Înalt* [GJ], *Grindu Înalt* [DJ, GJ, MH, OT, VL], *Grindu al Nalt* [GJ, MH], *Grindu ăl Nalt* [MH], *Groapa de la Cioaca Înaltă* [GJ], *Măgura Înaltă* [MH, VL], *Movila cea Înaltă* [OT], *Muchia Înaltă* [VL], *Ogașu ăl Nalt* [MH], *Padina Cuca Înaltă* [MH], *Pădurea Tâlva Naltă* [MH], *Pădurea Înaltă* [GJ], *Pădurea Naltă* [GJ, VL], *Pădurea sub Râpa Naltă* [MH], *Padina Înaltă* [VL], *Piatra Înaltă* [DJ, GJ], *Pietrele Înalte* [GJ], *Piscu ăl Nalt* [DJ, GJ, MH, VL], *Piscu cel Nalt* [GJ], *Piscu Înalt* [GJ, VL], *Piscu Nalt* [DJ, GJ, MH, OT, VL], *Piscu cel Înalt* [VL], *Piscu cel Nalt al Cornului* [VL], *Piscu Înalt* [MH, VL], *Piscu Nalt* [DJ], *Pârâu Cheia Înaltă* [VL], *Pârâu Înalt* [GJ, VL], *Pluta Înaltă* [MH], *Podu Înalt* [GJ], *Poiana Înaltă* [DJ, GJ, MH], *Poiana Naltă* [GJ], *Poiana din Cioaca Naltă* [MH], *Popeștii ai Înalți* [GJ], *Purcăreții Înalți* [VL], *Râpa Înaltă* [MH, VL], *Râpa Naltă* [GJ, MH, VL], *Râpele Nalte* [GJ], *Seciu al Nalt* [GJ], *Steu Înalt* [GJ], *Straja Înaltă* [GJ, MH], *Șoseaua Naltă* [GJ], *Teiu ăl Înalt* [GJ], *Via Înaltă* [GJ], *Vâlceaua Înaltă* [DJ], *Vârful Înalt* [VL];
lăudat: *Ogașu Lăudat* [MH];
mândru/ă: *Poiana Mândră* [GJ], *Poienița Mândră* [VL];
mort/moartă: *Ciutura Moartă* [VL], *Iazu Mort* [VL], *Parcela Moartă* [GJ], *Piscu Mort* [VL], *Valea Moartă* [MH];
nebun⁷: *Izvoarele*⁸ *Nebune* [MH], *Pădurea Nebunească* [GJ];
oarbă: *Ulița Oarbă* [DJ], *Valea Oarbă* [VL];

⁶ În unele denumiri, adjectivul *înalt* suferă fenomenul aferezei.

⁷ Despre toponimele din această sferă lexicală am scris în articolul *Lexical elements belonging to the semantic group of the appellatives "mad/stupid", reflected in the toponymy from Oltenia and Muntenia*, în Iulian Boldea (Editor), „Communication, Context, Interdisciplinarity” (CCI - 4), Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2016, pp. 419-433, în care constatam că atributele respective sunt, în domeniul toponomasticii, în proporție covârșitoare, antroponime.

⁸ Alte hidronime au primit numele *Turbata* ca urmare a „caracterului” lor – „apă care curge cu zgomot, năvalnică, care fierbe”, așa cum este cazul celor două pâraie întâlnite în bazinul hidrografic Siret. Adjectivul *turbat* este considerat sinonim cu „rău”, „rea” și se întrebuintează mai ales în legătură cu *vale*, „pentru a numi pâraiele de munte cu un curs deosebit de repede” (vezi și Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Române, 1963, p. 321).

pitic: *Fântâna Pitică* [VL], *Poiana Piticoasă* [GJ];

prost: *Fagu ăl Prost* [GJ];

puturos: *Fântâna Puturoasă* [DJ, MH, VL];

rău/rea: *Cracu Rău* [GJ], *Fața Rea* [MH], *Gruiu ăl Rău* [VL], *Gura Văii Rele* [DJ], *Izvoru Rău* [VL], *Locu Rău* [GJ], *Locurile Rele* [GJ], *Obârșia Văii Rele* [DJ], *Ogașu Rău* [GJ, MH], *Ogașu ăl Rău* [MH], *Pământu Rău* [GJ, VL], *Piscu Rău* [GJ, OT, VL], *Pârâu ăl Rău* [GJ, VL], *Poienile din Dosu Văii Rele* [GJ], *Prunii Răi* [MH], *Valea Rea* [DJ, GJ, MH, OT, VL], *Valea Ra a Mare* [VL], *Valea Ra cu Ogașu* [MH], *Valea Ra su Crânguri* [VL], *Valea Ra su Ghițulești* [VL], *Viile Rele* [VL], *Vâlcea Rea* [DJ, MH];

tânăr/ă: *Dealul Tânăr* [Mh], *Ostrovu cel Tânăr* [DJ], *Roșia Tânără* [MH], *Pădurea Tânără* [DJ], *Prunii ai Tineri* [GJ], *Zăvoiu cel Tânăr* [DJ], *Zegaia Tânără* [MH];

singură: *Turuga Singură* [GJ];

spânzurat: *Fața Spânzurată* [MH], *Pârâu Spânzurat* [GJ, VL], *Poiana Spânzurată* [GJ];

speriată: *Toaia Spăriată* [GJ];

vesel: *Colțu Vesel* [GJ];

vie: *Apa Vie* [GJ, VL], *Fântâna Vie* [DJ];

ucisă: *Crucea Ucisă* [VL];

urât: *Crovu ăl Urât* [MH], *Piscu Urât* [GJ].

Adjectivele propriu-zise sau provenite de la participii, prezentate anterior, au în „fișa postului”, ca funcție de bază, asocierea cu substantive proprii (animale). Fac excepție câteva dintre ele, precum *înalt*, ori „cuplul” *frumos/urât* – în exemple⁹ ca: *Cerdacu Înalt*, *Frasinu Înalt*, *Gorunu Înalt*, *Pădurea Înaltă*, *Piscu Înalt* etc.; *Culmea Frumoasă*, *Izvoarele Frumoase*, *Piscu Frumos*, *Valea Frumoasă* etc., *Crovu ăl Urât*, *Piscu Urât* – care „evoluează” la fel de bine și în sfera inanimatelor. De foarte multe ori, acești termeni (și nu numai aceștia) migrează de la un domeniu la altul, toponimia fiind unul dintre compartimentele limbii care, „lucrând” cu un volum extrem de mare de obiecte geografice, a avut nevoie – pentru a le numi – să-și completeze propriul inventar specializat cu elemente lexicale nespecifice, aparținând altor sfere ale vocabularului. Rolul primordial în această operație îi aparține metaforei, fenomen prin care diferitele denivelări ale solului ori particularități ale formelor fizice din teren sunt asociate cu obiecte/ființe reale. Analogia se face, de obicei, cu lucruri ne/însuflețite (și/sau cu trăsături ale acestora), care fac parte din microuniversul în care omul își desfășoară viața și activitatea, dar și cu omul însuși, atunci când îi împrumută lumii înconjurătoare denumiri care vizează propria persoană. Prin intermediul metaforei au luat naștere *Cracu Ciung*¹⁰, *Fântâna Beată*, *Fagu Gușat*, *Poiana Grasă*, *Poiana Piticoasă* etc. – pe care le considerăm denumiri pictografice, deoarece, chiar și atunci când nu ne aflăm în prezența elementului denumit, complexul sonor este urmat instantaneu de „materializarea” vizuală a acestuia (căci parcă avem în față imaginea obiectelor numite) – , precum și *Fagu ăl Prost*, *Izvoarele Nebune*, *Toaia Speriată*, în care, deși atributele sunt unele abstracte, în spațiul toponimiei ele exprimă trăsături concrete ale formelor geografice: *toaia* – „bulboană cu vârtej mare”, „torent mare de apă, care curge vijelios pe coastă în vale în timpul ploilor abundente”¹¹ – nu poate fi *speriată* decât în sensul că apele sale sunt agitate (sau *nebune* ca în cazul altor denumiri).

Bun și *rău* se referă, de asemenea, la trăsături concrete ale obiectelor. O vale, un pisc, un pârâu etc. pot fi bune, adică lipsite de pericole, în timp ce *rău* reprezintă un loc greu accesibil¹². În

⁹ Alte denumiri par a înregistra o contradicție în termeni. Așa sunt *Gâldău Înalt*, *Râpa Înaltă*, *Vâlcea Înaltă*, în care entopicele *gâldău*, *râpă* și *vâlcea* au în portofoliul propriu [vezi Gheorghe Bolocan, Elena Silvestru-Șodolescu, Iustina Burci, Ion Toma, *Dicționarul entopic al limbii române*, (DELR), Craiova, Editura Universitaria, 2009, vol. I (A-M), vol. II (N-Z), 2010, s.v. *gâldău*, *râpă*, *vâlcea*], în proporție covârșitoare, sensuri care exprimă adâncimea. Asocierea cu adjectivul *înalt* nu se poate explica decât prin particularitățile zonei în care se află fiecare dintre acestea.

¹⁰ Iorgu Iordan, în *op. cit.*, arată că sunt denumite astfel ridicăturile de pământ care „ar semăna cu un om căruia-i lipsește o mână” (p. 21); în același timp însă, *ciung* înseamnă și „butuc, trunchi, copac”. Doar o cercetare *sui-generis* ne poate edifica de la care dintre sensuri se originează o denumire sau alta.

¹¹ Sensurile se regăsesc în DELR, s.v. *toaie*.

¹² *Rău* – „loc cu nămol”, „pământ ars, nisipos”, „creastă înaltă din stânci mari, pietre tari, dure, greu accesibilă”; *răutate* – „creastă înaltă din stânci mari, pietre tari, dure, greu accesibilă” (sensurile se regăsesc în DELR).

cazul denumirii *Pârâul cel Bun*, poate fi vorba despre calitatea apei, în sensul că aceasta îndeplinește condițiile¹³ necesare de potabilitate, fără a fi implicate însă alte valențe curative. Acestea apar în cazul toponimului *Apa Vie*, apă care, privită metaforic, beneficiază de virtuți ce depășesc, conform mitologiei românești, proprietățile de vindecare ale oricărei alte ape: ea are puterea de a readuce la viață.

În alte situații, *rău* poate deveni sinonimul apelativului *drac*. Identitatea *diavol – rău* este prezentă, de altfel, în limbajul bisericesc (*ci ne izbăvește de cel rău*). Iorgu Iordan¹⁴ identifica o denumire dublă pentru unul și același loc: *Dracul* sau *Valea Rea*. În Oltenia, există, de exemplu, 28 de topice *Valea Rea*, atestate între 1510 și 1898. Dacă vreunul dintre ele reprezintă sau nu o exprimare metonimică a diavolului este greu de spus în momentul de față. Doar cercetarea lor individuală, coborând pe firul istoriei denumirii, ne poate lămuri asupra subiectului.

Lipsa totală a apei, calitatea ei proastă sau absența vegetației sunt redată prin intermediul calificativelor *mort* (*Ciutura Moartă, Iazu Mort, Parcela Moartă, Piscu Mort, Valea Moartă*) și *puturos*¹⁵ (*Fântâna Puturoasă*), în timp ce *bogat* și *gras* exprimă contrariul – abundența și buna calitate (*Linia Bogată, Pârâu Bogat, Valea Bogată, Poiana Grasă*).

Imagini plastice creează în conștiința noastră și *Crucea Împușcată, Crucea Ucisă, Cuca Pușcată, Păru Împușcat, Piatra Împușcată*, în care adjectivele *împușcat* și *ucis*, împrumutate din registrul uman, au fost asociate, la un moment dat, cu „protagoniști” inanimați aflați în centrul unor întâmplări nefericite. La fel de plastică este și realitatea pe care ne-o oferă toponimele *Fața Spânzurată, Pârâu Spânzurat, Poiana Spânzurată* numai că, de această dată, sensul adjectivului face trimitere la o situație mai „blândă”, referindu-se la aspectul („agățat, atârnat, suspendat”¹⁶) geografic al obiectelor denumite.

În ceea ce privește binomul *tânăr / bătrân* are loc aici, pe de o parte, o individualizare a formelor geografice pe criterii cronologice, de regulă în scop administrativ, iar pe de altă parte, se constată, pur și simplu, „vârsta” designatului. Situația poate fi comparată, în prima situație, cu ceea ce se întâmplă în cazul denumirilor de localități formate cu determinativele *Mare-Mic* și *Nou-Vechi*. Divizarea unui sat în două sau mai multe părți (pe motive sociale sau juridice, cel mai adesea), intrate, de obicei, în posesia descendenților unei familii, a avut drept consecință, în trecut, izolarea, prin nume, a uneia față de celelalte. Cel mai simplu mod de a realiza acest lucru era prin atașarea unui atribut, perceput ca factor separator față de numele similare. În *Toponimia Românească*¹⁷, Iorgu Iordan arată faptul că „în mod obișnuit unui *N. Mare* îi corespunde un *N. Mic*, după cum un *N. Nou* are, de regulă, un *N. Vechi* alături. Dar nu totdeauna găsim ambii membri ai acestor perechi toponimice. Destul de des apare numai unul, fără vreun determinativ pe lângă el. În această ipoteză, lipsesc de cele mai multe ori *N. Mare* și *N. Vechi*, lucru firesc, întrucât numai așezarea creată ulterior are nevoie să se deosebească de cea anterioară printr-un adaos la numirea comună amândurora”. Sub acest aspect, situația actanților noștri este diferită, căci vom întâlni mult mai frecvent adjectivul *bătrân* în defavoarea lui *tânăr*. În materialul pe care l-am avut la dispoziție, doar cinci denumiri formează perechi: *Ostrovu cel Tânăr / Ostrovu Bătrân, Pădurea Tânără / Pădurea Bătrână, Prunii ai Tineri / Prunii Bătrâni, Roșia Tânără / Roșia Bătrână, Zegaia Tânără / Zegaia Bătrână*. Restul numelor sunt singulare (majoritatea cu adjectivul *bătrân*) pentru că se referă la o caracteristică strictă a obiectului numit (*Calea Bătrână, Casa Bătrână, Drumu ăl Bătrân, Legiuirile Bătrâne*) și mai puțin la crearea unei opoziții pe criteriul succesiunii în timp.

¹³ În Muntenia, astfel de toponime apar mai des: *Fântâna Bună* [s.c. Măgurele-PH], *La Apa Bună* [s. Vai-de-El c. Tâtaru-PH], *Pârâu cu Apa Bună* [s. Slămești c. Brăduleț, s.c. Corbi-AG], *Puțu cu Apa Bună* [loc s.c. Pogoanele, s.c. Cislău-BZ] (vezi: *Dicționarul toponimic al României. Muntenia*, coordonator prof. univ. dr. Nicolae Saramandu, București, Editura Academiei Române, vol. 3 (E-J), 2009; vol. 4 (L-M), 2011; vol. 5 (N-P), 2013).

¹⁴ În *op. cit.*, pp. 248-249.

¹⁵ Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut (*Micul Dicționar Academic*, MDA, vol. IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003).

¹⁶ <https://dexonline.ro/definitie/sp%C3%A2nzurat> (site accesat în data de 11.10.2019).

¹⁷ P. 191.

Schimbând registrul, vom analiza în continuare structura acestor denumiri. O primă mențiune este aceea că determinanții adjectivali se pot afla în relație directă cu entopicul/toponimul – caz în care construcția este formată din doi termeni simpli: (**a**) – entopicul/toponimul + (**b**) – calificativul, unde ultimul îl individualizează pe cel dintâi, pe baza „trăsăturilor” sale particulare: *Balta Bătrână, Cerdacu Înalt, Fagu Bătrân, Pădurea Frumoasă, Poiana Mândră, Popeștii Înalți, Salcia Cocoșată* etc. Numele de locuri din această arie structurală înregistrează, cantitativ, și cel mai mare număr de apariții.

Relația poate fi însă și una indirectă, situație în care modul de organizare internă a toponimului se dovedește a fi ceva mai complex, în sensul că (**b**) formează, de această dată, o denumire compusă care poate fi, la rândul său, divizată în două sau mai multe părți componente: *Pădurea (Moșia Bătrână), Piscu (Prunilor Bătrâni), Pârâu (Fântâniei Bătrâne), Poteca (Rasnicului Bătrân), Vadu (Bistriței celei Bătrâne), Valea (Balta Bătrână-Lungă), Valea (Via Bătrână), Valea¹⁸ (Bătrână Lungă), Valea (Vadu Bătrân), Pădurea (Tâlva Înaltă)*; adjectivul nu mai caracterizează acum entopicul generic, ci pe cel secundar¹⁹, împreună cu care formează, de fapt, un toponim independent.

Câteva denumiri au o structură și mai dezvoltată, prin utilizarea elementelor de relație care amplifică caracterul de localizare al entopicului generic: *Piscu cu Stâna Bătrână, Podu de la Gârla Bătrână, Pădurea sub Râpa Înaltă, Valea Ra su Crânguri, Valea Ra su Ghițulești, Valea Ra cu Ogașu*.

În ceea ce privește modul în care se exprimă legăturile sintactice între părțile componente ale toponimului, acesta se realizează prin intermediul genitivului sintetic (*Pârâu Fântâniei Bătrâne, Piscu Prunilor Bătrâni, Vadu Bistriței celei Bătrâne* etc.) și analitic (*Purcările lu Manul cel Bătrân și Ciutura lu Ion ăl Nalt*) ori al acuzativului cu prepoziții (*Poienile din Dosu Văii Rele, Sub Drumu Bătrân, Podu de la Gârla Bătrână* etc.). Este binecunoscut faptul că astăzi numele de locuri au devenit simple mărci (locale) orientative; însă, în aceste ipostaze toponimice – formate cu genitivul și acuzativul – motivația formării numelui este și acum vizibilă: fie exprimarea posesiei, fie localizarea obiectului denumit. Spre deosebire de acestea, nominativul (*Pădurea Moșia Bătrână, Valea Via Bătrână, Valea Vadu Bătrân* etc.) este impersonal și lipsit de expresivitate, deoarece indică un raport onimic prin care numele atribuit unui obiect socio-geografic se comportă asemenea unei etichete²⁰.

În câteva cazuri, legătura dintre entopic (substantiv) și adjectiv se face prin intermediul articolului demonstrativ atât în forma sa literară (*Calea cea Bătrână, Crovu cel Urât, Dealu cel Înalt, Ostrovu cel Tânăr, Ulmul cel Bătrân, Zăvoiu cel Frumos* etc.), cât și populară (*Cula a Înaltă, Dealu ăl Bătrân, Lotu al Bătrân, Piscu ăl Bun, Prunii ai Bătrâni* etc.).

Un alt aspect care poate fi observat este cel al frecvenței determinanților care au fost selectați, dar și al frecvenței entopicilor care selectează. În urma analizării lor, au rezultat următoarele clasificări, în care numărul de apariții descrește de la primul către ultimul termen:

A. Adjective: *înalt* (72 de ocurențe); *bătrân* (68); *rău* (22); *frumos* (19); *tânăr* (7); *bun* (6); *mort* (5); *împușcat* (4); *bogat*, *spânzurat* (3); *cocoșat*, *mândru*, *nebul*, *orb*, *pitic*, *urât*, *vie* (2); *bătut*, *beat*, *căciulat*, *ciung*, *ciunt*, *deșelat*, *furișat*, *gras*, *gușat*, *lăudat*, *prost*, *puturos*, *singur*, *speriat*, *șiret*, *vesel*, *ucis* (câte o ocurență fiecare).

B. Entopice: *valea* (18 ocurențe); *piscu* (16); *poiana* (13); *pârâu* (10); *fântâna*, *pădurea* (9); *cracu* (7); *dealu*, *piatra* (6); *izvorul*, *prunii* (5), *fagu*, *fața*, *gruiu*, *ogașu*, *via* (4), *ciutura*, *coasta*,

¹⁸ Toponimele *Valea Bătrână Lungă* și *Valea Balta Bătrână-Lungă* reprezintă, de fapt, una și aceeași denumire; ele au fost înregistrate în comuna Iancu Jianu, din județul Olt. Desemnând o regiune bine cunoscută în zonă, care poate fi identificată de către localnici cu ușurință, economia în limbă a funcționat foarte bine aici, eliminând, în primul caz, termenul *Balta*.

¹⁹ Toponimul secundar s-a dovedit a fi, în două dintre exemple, un antroponim: *Purcările lu Manul cel Bătrân* și *Ciutura lu Ion ăl Nalt*, *bătrân* și *înalt* fiind asociate aici cu posesorii lor de drept.

²⁰ *Introducerea la Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II. *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, Partea I, *Toponime personale* (sub redacția prof. univ. dr. Dragoș Moldovanu), Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2014, p. XIV.

crucea, cuca, grindul, ostrovul, padina, podul, râpa (3); *calea, cerul, crângul, cula, drumul, gura, locul, măgura, obârșia, ograda, podul, poteca, turuga, ulița, vadul, vâlcea, zăvoiu* (2), *apa, aria, balta, braniștea, casa, cârligul, cerdacul, chicira, cioaca, colțul, cotul, crovul, cucuiu, culmea, curătura, dâlma, foișorul, frasinul, fruntea, găldău, gârla, gorunul, grădina, groapa, hotarul, iazul, legiurea, linia, lotul, moșia, movila, muchia, parcela, pământul, părul, peștera, pivnița, pluta, salcia, seciul, siliștea, stâna, steiul, stejarul, straja, șoseaua, teiul, toaia, ulmul, vârful* (câte o ocurență fiecare în parte).

Analizând materialul inventariat, observăm că există entopice care au selectat, în procesul denominației, un număr mai mare de adjective, dar și entopice în al căror inventar calificativele sunt extrem de puține. Prezența, mai mult sau mai puțin consistentă în registrul numelor de locuri, atât în ceea ce privește calificativele, cât și termenii geografici, este dată de gradul de generalizare al acestora: unele se referă la trăsături general-valabile în societatea umană (*înalt, bătrân, bun, rău, frumos*) ori constituie obiecte (repere) importante în colectivitatea rurală, vitale chiar, dacă ne referim la sursele de apă (*valea, piscu, poiana, pârâu, fântâna, pădurea*). Altele au, în schimb, prezențe punctiforme (*chicira, găldău, legiurea* etc.).

Marea majoritate a numelor de locuri are la bază, din punct de vedere lexico-gramatical, substantive, denumind lucruri, ființe, fenomene ale naturii sau noțiuni abstracte. Mai puțin numeroase decât acestea, clasa adjectivelor ocupă, totuși, un loc important în structura toponimelor, fiind cele care dau „culoare” în special microtoponimiei. Calificativele apar constant în structura micro și macrotoponimelor, fiind „cerute” de calitățile ori „defectele” unui loc/obiect geografic sau ca mijloc neutru de identificare, așa cum se întâmplă în situațiile în care utilizarea lor se impune din motive administrative (ca în cazul denumirilor cu bază toponimică: *Jiana Bătrână, Lipovu Bătrân, Popeștii ai Înalți, Purcăreții Înalți, Rasnicu Bătrân, Roșia Bătrână / Tânără, Satu Bătrân, Satu cel Bătrân, Stanca Bătrână, Zegaia Bătrână / Tânără*).

BIBLIOGRAPHY

1. Bolocan, Gheorghe, Silvestru-Șodolescu, Elena, Burci, Iustina, Toma, Ion, *Dicționarul entopic al limbii române*, (DELR), Craiova, Editura Universitaria, 2009, vol. I (A-M), vol. II (N-Z), 2010.
2. Burci, Iustina, *Lexical elements belonging to the semantic group of the appellatives “mad/stupid”, reflected in the toponymy from Oltenia and Muntenia*, în Iulian Boldea (Editor), „Communication, Context, Interdisciplinarity” (CCI - 4), Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2016, pp. 419-433.
3. Burci, Iustina, *Structuri toponimice cu numerale*, în „Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică”, Craiova, Editura Universitaria, 2013, pp. 34-41.
4. *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (coordonator prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. I (A-B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 și urm.
5. *Dicționarul toponimic al României. Muntenia*, (coordonator prof. univ. dr. Nicolae Saramandu), vol. I (A-B), București, Editura Academiei Române, 2005 și urm.
6. *Introducerea la Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II. *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, Partea I, *Toponime personale* (sub redacția prof. univ. dr. Dragoș Moldovanu), Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2014.
7. Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei Române, 1963.
8. *Micul Dicționar Academic*, (MDA), vol. IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003.

SURSE ON-LINE

Adelina Emilia Mihali, *Valențe semantice ale adjectivelor în structura numelor comerciale* http://www.upm.ro/cci/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-118.pdf (sait accesat la data de 5.05.2014).

<https://dexonline.ro/definitie/sp%C3%A2nzurat> (site accesat în data de 11.10.2019).